

**A folytonosság
láncszeme** Juhász Ferenc
– Csábi Domonkos:
Szívbe nyomott mag
Magyar Napló, Bp., 2008.

A Magyar Napló Kiadó albumszerű portrésorozatát ad ki újabb irodalmunk alakjairól. Irodalomtörténészek, pályatársak riportban beszélgetik a költőt, és esszében ismertetik az életművét, körülbelül egy nyomdai ív terjedelemben. Az interjúba ékelve rövid versek (vagy versrészletek) és fényképek, dokumentumok színesítik a bemutatást. E szép kiállítású s a szélesebb közönségnek szóló könyvekből eddig hármat láthattunk – *Csoóri Sándorról*, *Nagy Gáspárról* és most, legújabban, *Juhász Ferencről*. A róla szóló könyv a nyolcvanadik születésnapjára időzítve jelent meg. A riportter, egyúttal a tanulmány írója Csábi Domonkos.

Szükség van ilyen portrékönyvekre. A népszerű bemutatás ilyen vagy hasonló módja régi eredetű: már a XX. század tízes éveiben, a Nyugat első nemzedékének részvételével kiadtak egy tekintélyes sorozatot (volt vagy tíz kötetes), amelyben fényképet, egy kisprózai művet és egy rövid vallomást közöltek a kor íróitól, *Száz magyarok könyvei* címmel. Jól megfértek benne egymás mellett olyan ellenfelek, mint Herczeg Ferenc és Ady Endre, Rákosi Jenő és Babits Mihály, és a világnézeti, életkori, nemzedéki ellentétek sem ütköztek az antológiában: együtt reprezentált benne Kiss József és Móricz Zsigmond, Ambrus Zoltán és Kosztolányi Dezső, Csathó Kálmán és Karinthy Frigyes. Ezt azért mondom, mert ahhoz a harcoss, rövidesen háborúba hanyatló, de még őszinte korhoz képest a mai írók között vasfüggöny húzódik. Nem olyanra gondolok, mint a színházi vasfüggönyök, hanem olyanra, mint amely a hidegháború alatt híresült el a világpolitikában láthatatlanul, de ezerféleképp érzékelhetően. Ilyet egy tízmilliós, egységes nyelvű ország irodalma nem engedhet meg magának, és a kulturális kormányzatnak sürgősen tennie kell valamit azért, hogy legalább ez a válaszfal, ez a szörnyű berlini fal leomoljon, ha már tudomásul vettük, hogy a gazdasági bajok belátható időn belül aligha orvosolhatók. A politika emelte ügybuzgó aktivisták közreműködésével – neki kell lebontania, hogy meginduljon ismét – kölcsönösen! – a fogalom.

Nehezen kiismerhető okokból ma nincs jele annak a szándéknak, hogy egységes támogatásban részesüljenek mindazok az írók, akik jelentős életművet hoztak létre. Támogatók nélkül nem lehet monográfiákat, portrékönyveket kiadni olyan alkotókról, akik nem tartoznak a kedvezményezett körebe. A képtelenül nehéz gazdasági helyzetbe került Magyar Napló Kiadó magára vál-

lalta a hiánypótló szerepet: olyan írókat szerepeltet kiadványaiban, akiknek könyveit a tőkeerős alapítványok kuratóriumai sokszor nem hajlandók támogatni. Kérdés, hogy a kiadó meddig bírja az áldozatokkal járó missziót.

E kiadó albumszerű könyvsorozata jól indult: a kiválasztott szerzők mind jelentőset alkottak – nélkülük lehetetlenség képet adni korunk irodalmáról. Ha vannak mégis újabban vaskos irodalomtörténetek, amelyek lemondanak Csoóriról, Juhászról vagy Nagy Gáspárról, vagy kurtán-furcsán intézik el őket, az nem magyarázat, hanem súlyosbító körülmény: a „megideologizálás” fonák eszköze csupán. Pedig korai volna méricskélmi, hogy ki hova s mennyiben tartozik az eszmék, irányzatok mai zürzavarában. (Például Juhász. Ugye, kedves „szocialisták”?) Mégis úgy gondolom, annyi közösnek mondható e három költőben – micsoda különbségek vannak pedig közöttük! – hogy *a maguk módján* mindnyájan részesei a magyar irodalom kontinuitásának, az pedig az egész magyar kultúra ügye, a kormányzó vagy nem kormányzó pártok szempontjaitól függetlenül.

Elégé sokat nyúzták és koptatták az irodalmi kontinuitás fogalmát – igyekszem tisztázni, mit értek rajta. *Eszmei* folytonosságot mindenekelőtt. Az eszme: szabadság, egyenlőség, testvériség. Nem vitás, hogy a hetvenes évek közepéig egyazon eszmekörben – és hasonló stíluseszmények jegyében – alkotott a két idősebb költő, Csoóri Sándor és Juhász Ferenc. Húsz év alatt, körülbelül az ötvenes évek elejétől a hetvenes esztendők derekáig terjedő időszakban Juhász megalakította azokat a műveit, amelyek a „bartókiság” néven foglalták el helyüket a magyar irodalom maradandó műveinek sorában. E világraszóló és hangsúlyozottan közép-európai jelenségnek az eszmei és stílári értelmezése éppen a könyvsorozat másik szereplőjének, az esszéíró Csoóri Sándornak a nevéhez fűződik. Ő költőként is ebben az eszmei és stílusáramlatban halad mindmáig, legalább a hatvanas évek eleje, a *Második születésem* című verseskönyve óta. A Németh László-féle meghatározás szerint egyazon nemzedék részesei ők tehát: ugyanannak a szellemi áramlatnak az alkotói, illetve értelmezői – az utóbbi tevékenység inkább Csoóri megkülönböztető sajátja. Ez az áramlat pedig – Nagy Lászlóval és másokkal együtt – azt a szemléletet viszi tovább, amelyet a költészetben főként Ady Endre és József Attila, a zenében Bartók és Kodály képviselt. A folklórhoz, a magyar régiséghez és a jelenhez, valamint a világirodalmi progresszióhoz való viszonyulás együtteséről van szó. Az új albumsorozat harmadik tagja, Nagy Gáspár minden bizonnyal ennek az egymásutániságnak az újabb – nem számolom most, hányadik – láncszeme: ő Nagy Lászlótól, Kormos

Istvántól „vette át a stafétabotot”, ahogy azt képletesen mondjuk a mester-tanítvány kapcsolatáról. Bátorsága is volt igazat mondani, ha kellett, azt sem tette meg helyette senki más.

Csoóri és Juhász között voltak ellentétek a nyolcvanas években máig hatóan – ezt el nem hallgatom akkor sem, ha most mindenekelőtt a kontinuitást szemlélem személyükben. Volt idő, amikor a szabadság-egyenlőség-testvériség eszmei háromságát Csoóri és Nagy Gáspár képviselte következetesen, és nem Juhász Ferenc. De abban a folyamatban, amely a mai szabadsághoz vezetett, mély meggyőződésem szerint az is benne van, amit Juhász tett le a magyar irodalom asztalára. *A csillagszeművel* és más verses meséivel, a *Tékozló ország* époszával, a *Vers négy hangra...* meg *A szarvassá változott fiúk...* bartóki hosszűversével, a *József Attila sírjával*, az *Anyámmal*, a *Szerelmes hazatántorgással* (hogy egy remeket a nyolcvanas évekből is mondjak!) s még annyi, felejthetetlen művével.

E könyvszemlét a Juhász-album megjelenésének alkalmából írom, de ki kellett térnem a sorozatra, érzékeltetve, hogy a művek, életművek nemcsak önmagukban és önmagukért léteznek – ahogy a csillagok többsége is egy-egy bolygórendszer része –, számomra épp e három album érzékelteti ezt. Juhász Ferenc vallomása – ugyanúgy, mint a két másik költőé – a Magyar Napló folyóiratban rendszeresen közreadott életrajzi valómássorozatba illeszkedik. Sok kitűnő gondolat között kevés szó jut az alkotói koncepciót körüljáró gondolatokra. Több a családi eredetre, a szegénységre, a küzdelmes ifjúságra, a tizenhat évesen elveszejtésre szánt, de élni akaró katonaszökevényre, a mámoros diákévekre, a korai, de nagyon megérdemelt sikerekre, a felnőtt-

kori szorongásokra, a nagy csalódásokra és az új családban megújuló reményekre. Ez is fontos, érdekes – de ez az emberi út mást is rejt.

Juhász Ferencnek el kellett viselnie a nagyon hamar jött sikerek súlyát, a kiküzdött költői rangot, a stagnálás és a költői kényszercelekvés kínjait. Ki kellett bírnia a pályatárs, Csoóri őszinte bírálatát, amikor önmegújításához már nem volt elég, nem a tehetsége persze, hanem – így hiszem – a tisztánlátása. És el kell viselnie azt is, ha valaki *bírálván* ismeri el és tartja nagyra, s *nehéztelően* is hálával gondol rá az őt legjobban kifejező, maradandó műveiért.

Bevallom, én egy kicsit keveslem a könyvből a belső kontrasztot. Több szellemi konfliktust, drámát érzek Juhász Ferencben és körülötte, mint amennyit a könyv megmutat, vagy akár sejtet. Drámaibbnak érzem a költőt műveiben, egész lényében, úgy, ahogy van, s ellentmondásosabbnak. Bennem katarzisért zajlik, pöröl, érvel és ellenérveket szül az a folyamat, amely az életműben lezajlott. Gyarló irodalmár-fantáziám szerint a Vörösmarty-életmű fordítottja figyelhető meg Juhász Ferenc működésében. Vörösmarty „elméjének gyönyörű szörnyszülőttei”, a *Zalán*, a *Rom*, a *Tündérvölgy* s a mégoly káprázatos *Délsziget* felől haladt a *Csongor*; *Az emberek*, az *Előszó*, *A vén cigány* kikezdetlensége felé – és ez a folyamat Juhász oeuvre-jében az ellenkező irányban ment végbe.

Azaz, dehogy is ment végbe: a költő itt van közöttünk, s mi lessük, várjuk az új művet. Várunk és reménykedünk, a *Tékozló ország* sorát mormolva: „Árva nép, pusztaság, téged ki fog majd méltón elsíratni?”

Alföldy Jenő

